

Zelfrespect en solidariteit in de prestatie maatschappij

Evelien Tonkens, Universiteit van Amsterdam

Filosofisch Café Hoogeveen

26 november 2013

**Prestatiedruk,
Solidariteit onder druk,
Zelfrespect fragiel**

- Pietitie- fanatisme
- Explosie van huiswerkbegeleiding, run op gymnasia
- Verschoolsing van academisch onderwijs
- Afkalving steun ontwikkelings-samenwerking
- Groei topinkomens
- Schoonmakers eisen respect

Wat doet de prestatie maatschappij met ons?

- Opbouw:
- Prestatie maatschappij: meritocratie
- Betekenis voor bestaanszekerheid, solidariteit, en zelfrespect
- Humanisering van meritocratisch ideaal

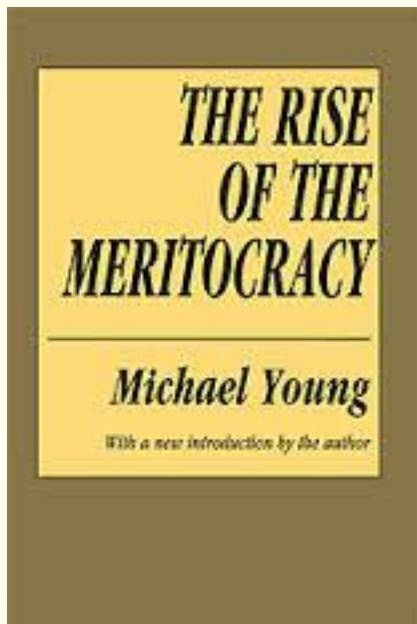
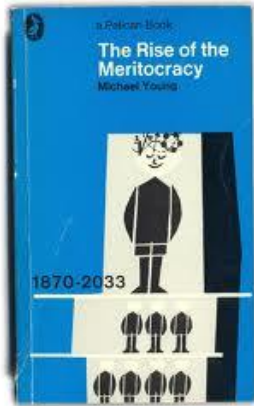
- Prestatiemaatschappij:
Meritocratie:
- Sociaal-economische positie:
 - Niet langer bepaald door *collectieve* eigenschappen zoals klasse, etniteit, sekse,
 - Maar door ieders *individuele* verdienste: talent x inspanning
- Macht uitgeoefend door degenen met beste combinatie van talent en inspanning
 - Eerlijke competitie
 - Objectief meten.
 - Vereist apparaat om alles en iedereen te meten en vergelijken
 - Vereist totale transparantie, en dus ook 'transparantie werk'.

Leven we in een meritocratie?

- Moeilijk te meten: wie bepaalt wat als verdienste geldt?
- Als 'proxy' voor verdienste: opleiding.
 - Hoe minder afkomst correleert met opleidingsniveau en
 - Hoe meer opleidingsniveau correleert met inkomen
 - Des te meer meritocratisch een samenleving is
- Onze samenleving en organisaties:
- niet meritocratisch, wel **meritocratiserend**

Onomstreden

- Meritocratisch ideaal onomstreden
- Om goede redenen:
- **Individueel:**
 - Recht op zelfontplooiing
- **Sociaal:**
 - Vorm van rechtvaardigheid: gelijke kansen (maar ongelijke uitkomsten)
- **Economisch:**
 - Optimaal gebruik van talenten: de juiste persoon op de juiste plaats
- **Politiek:** verenigt
 - Linkse dromen van verheffen lagere klassen
 - Rechtse dromen van eerlijke competitie

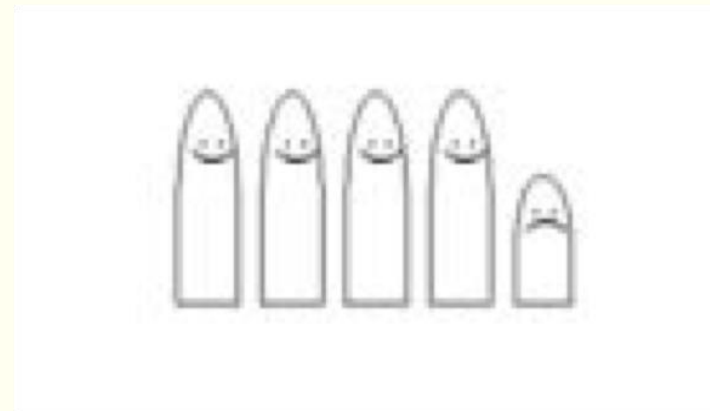
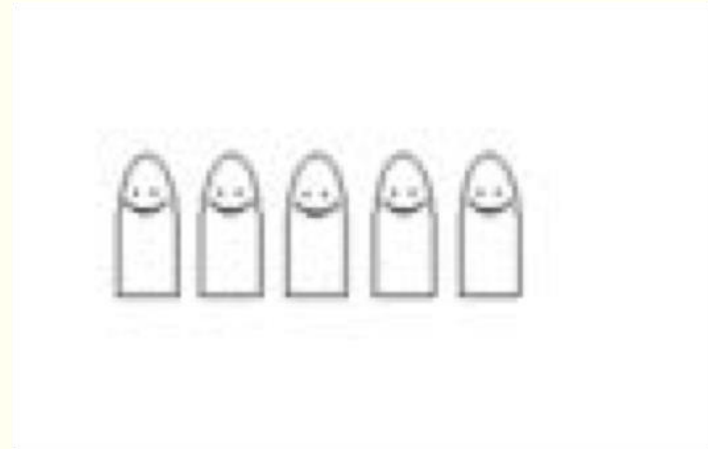
Onomstreden, maar humanistisch?

- Kan meritocratie de humanistische toets doorstaan?
- Zelfontplooiing
- Maar ook aanslag op
 - **Bestaanszekerheid** van ons allen
 - **Solidariteit** van de ‘winnaars’
 - **Zelfrespect** van de ‘verliezers’

1. Bestaanszekerheid voor allen

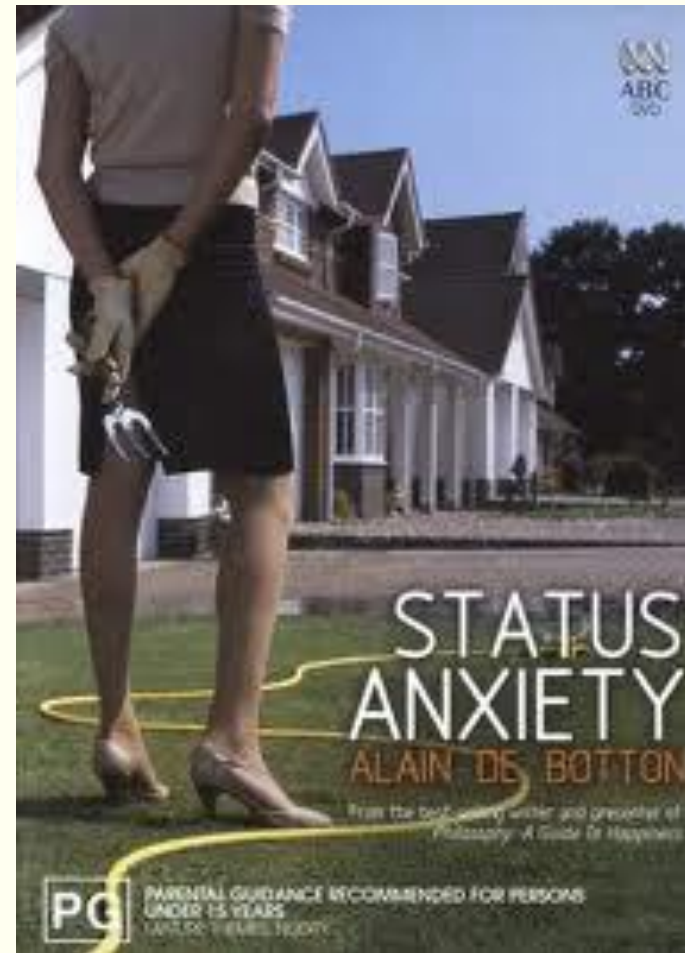
- **Geen permanente standaarden:** doel is wege van ieders *relatieve* positie
- Resulteert in **permanente onzekerheid** over je positie
- -> Status angst (De Botton 2004)
- -> oneindige competitie, geen stabiliteit, geen autonomie, filmsterloopbaan op zijn best

Status angst als bijproduct van meritocratie:

De Botton op basis van Rousseau
(1754):

- streven naar wat we niet kunnen krijgen -> armer;
- tevreden zijn met wat we hebben -> rijker
- Dus: 2 vormen van verrijking:
 - meer geld
 - beperking van verlangens
- prijs van een meritocratie:
constante angst dat we minder zijn dan we zouden kunnen zijn (in de ogen van anderen) = **status angst**

2. Solidariteit van de 'winnaars'

Pre-meritocratische solidariteit:

1. Superieure deugd (*noblesse oblige*)
2. Geluk → Nederigheid en dankbaarheid

meritocratisch gebrek aan solidariteit:

1. Superieur talent en inspanning
2. Eerlijk verdiend → Zelfingenomenheid
3. Onzeker hoe lang ik winnaar blijf -> houd alles maar voor mezelf

Kan een meritocratie solidariteit handhaven?

3. zelfrespect van verliezers

- (als een meritocratisch systeem rechtvaardig is) rechtvaardigheid maakt niet per se gelukkig
- Voor wie verliest in een meritocratische wedstrijd, is het moeilijk om **zelfrespect** te behouden
- De Botton: we hebben twee soorten liefde nodig:
 - (Sexuele) liefde van een ander mens
 - Liefde van de wereld (respect)

meritocratisch zelfrespect

- De **winnaars** vinden dat ze hun privileges **verdienen**
 - Positie aan zichzelf te danken: er zelf keihard voor gewerkt, eerlijke wedstrijd
- De **verliezers** hebben hun recht om te klagen **verloren**:
 - Alle kansen gehad!
 - Eerlijke wedstrijd, helaas verloren

"O.K., if you can't see your way to giving me a pay raise, how about giving Parkerson a pay cut?"

Maatschappelijke/ persoonlijke hiërarchie:

Vraag aan langdurig werklozen:

Wie krijgt de meeste
maatschappelijke waardering?

Wie vindt u zelf het meest te
waarderen?

Kunstenaar
Arbeidsongeschikte
Topbestuurder
Loodgieter
Huisvrouw/man
Leraar
Schoonmaker
Werkloze
Minister-president
Vrijwilliger
Arts
Opbouwwerker
Professor
Verpleegkundige

Positie	Maatschappelijke hiërarchie volgens werklozen	Posities	Persoonlijke hiërarchie van werklozen
1	Minister-president	1	Arts
2	Arts	2	Leraar
3	Topbestuurder	3	Verpleegkundige
4	Professor	4	Opbouwwerker
5	Verpleegkundige	5 t/m 7	Huisvrouw/man Professor Vrijwilliger
6			
7	Opbouwwerker		
8	Loodgieter	8 & 9	Schoonmaker Minister-president
9	Kunstenaar		
10	Vrijwilliger	10	Topbestuurder
11	Huisvrouw/man	11	Kunstenaar
12	Schoonmaker	12	Loodgieter
13	Arbeidsongeschikte	13	Arbeidsongeschikte
14	Werkloze	14	Werkloze

strategieën om de erosie van zelfrespect af te wenden

- **(Groepsgebonden) verdienste zonder inspanning:**
 - nationalisme, religie, (heteroseksuele) mannelijkheid
- **Short cuts** naar succes, welvaart en status zonder vereiste prestaties:
 - loterij, diefstal,
- **Herdefiniëring van verdienste, verbreding van competitie:**
 - de beste ouder, vrijwilliger van het jaar
- **Jezelf ontworstelen aan competitie:**
 - Ambachtelijkheid, zelfvoorzienende woongemeenschap

Kortom: humanistisch perspectief op meritocratie

- Meritocratie: eerlijk, fijn voor de (tijdelijke) winnaars maar
- **Onzekerheid voor ons allen:**
 - Run op gymnasia
 - Toets-mania, explosie van huiswerkbegeleiding
 - Verschoolsing academisch onderwijs
- **Solidariteit winnaars** verkruimelt:
 - Groei topinkomens
 - Ipv noblesse oblige:
 - Zelf verdiend, zelf houden; (mondiale) armoede eigen schuld
 - morgen kan ik verliezer zijn
- **Zelfrespect verliezers** aangetast:
 - Rancune, ressentiment, racisme, ethnocentrisme, seksisme
 - Onze Piet moet blijven, ongeacht hoe anderen hem ervaren
 - Schoonmakers eisen respect terug

Nieuw humanistisch ideaal: *Aidocratie*

- **Aidocratie:**

- samenleving waarin iedereen gelijke toegang heeft tot bronnen van (zelf)respect
- aidos= (zelf)respect in het Grieks

- Humanisering van meritocratie via:

- **Pluralisering:** meer soorten verdienste erkennen;
- **Begrenzing:** prestatie op arbeidsmarkt niet bepalend voor toegang tot politieke macht, onderwijs, zorg
- **Relativering:** Veel van waarde is niet meetbaar
- **Democratisering:** betekenis, plaats, reikwijdte en toekenning van respect onderwerp van publiek debat